

EL CANÇONER DE SOBREMUNT

Memòries de la seva gestació

Ramon Minoves

EL TALLER DE SOBREMUNT

Vaig arribar a Sant Martí de Sobremunt a finals de gener de 1974. Hi tenia un amic, en Jaume Carbonell, rector d'aquest poble del Lluçanès, amb menys de cent habitants, la majoria escampats per les masies del terme. Em va acollir a casa seva i em va oferir feina en un taller que, a iniciativa seva, s'havia obert al poble feia un temps. Aquest taller donava feina a dones i noies per tal de complementar una economia de pagès que progressivament necessitava menys mà d'obra. La feina al taller era senzilla, molt manual i amb poca maquinària. Es muntaven diverses peces per a una fàbrica d'electrodomèstics de la comarca. El sou era modest, però el treball, sense patrons. Anaves a tant la peça i podies fer-te l'horari que et convingués.

En aquell moment va ser una feina idònia per a mi. I més quan al cap de pocs dies estava perfectament integrat en un ambient femení de gent alegre i acollidora, la majoria, jove.

Les mans anaven de pressa. El treball era mecànic, repetitiu. Se't pelaven els dits amb les pues. Però la ment podia volar lliure. Xerràvem. Rèiem. Quan callàvem, escoltàvem la ràdio —a del Olmo, crec recordar—. Escoltàvem música i el que passava al món. No gaire el que passava al nostre país. La primavera de 1974 Franco era ja molt vell, però el seu puny tremolós encara era de ferro. Vam escoltar, entristits, com havien afusellat Puig Antich. Amb molts més detalls vam poder sentir explicar com, en un país molt com el nos-

tre, a Portugal, els fusells havien florit i l'alegria havia foragitat una fosca dictadura.

Les mans anaven de pressa. Però les ments podien volar. Parlàvem, opinàvem. I cantàvem: sols, per parelles, a cor. Sempre en veu alta. Cançons del temps, cançons antigues. I altres cançons de no sabia quan i que jo mai havia sentit. Els uns les ensenyaven als altres.

LA MEMÒRIA I LA VEU DE LA DOLORS ESTRADA

D'entre totes les cantadores destacava Dolors Estrada i Terricabres, no tant per la seva veu —tenia ja més de setanta anys llavors— com pel seu bon caràcter i per les cançons que sabia. En sabia un pou. De les antigues. De les antigues antigues. Cançons que havia après de la seva mare, de la seva àvia, de les seves amistats infantils. Ella no havia anat mai a ballar, perquè era coixa, però sentia la música molt endins i sense adonar-se'n s'havia

anat convertint en un llibre pautat de saviesa i memòria popular.

Vam aprendre les seves cançons. Quan alguna de les cançons era coneguda per algun altre membre del taller, comparàvem els textos i les músiques i omplíem les llacunes de la memòria si n'hi havia.

Un dia els vaig dir que tot allò no es podia perdre i que ho havíem de guardar. Que havíem d'escriure les lletres i gravar les músiques. Entre rialles i bromes van estar-hi d'acord. «Encara ens farem famosos i ja no ens caldrà treballar!»

EL RECULL

L'estiu de 1971 jo havia recorregut part de la Franja de Ponent, de Fraga a Benavarri, durant una setmana, amb un magnetòfon, per tal de gravar cançons populars (havia llegit algun llibre de Joan Amades, penso), però havia estat un complet fracàs. Només havia aconseguit de la gent gran jotes, tonadilles,

cuplets i trossos de sarsuela —tot en castellà—, de les que es podien sentir a la ràdio i en disc, i l'únic que m'havia cantat una cançó en català havia estat «Baixant de la Font del Gat». M'havien parlat d'una cançó que cantaven quan..., d'una dansa de festa major que ja s'havia perdut, i que ningú ja recordava. Vaig pensar que havia fet quaranta anys tard. I, decebut, vaig constatar que això de fer d'Amades no era bufar i fer ampolles.

Però aquí, a Sobremunt, tot havia vingut rodat i sense adonar-nos-en. No sabia si el recull tenia algun valor, però algunes de les cançons no les havia sentit mai; d'altres, amb versions diferents. A més, algunes de les cançons, per la seva temàtica tan local, tenien tots els números per ser ben poc conegudes, almenys per la lletra. Calia posar fil a l'agulla.

Un dia vaig portar la guitarra al taller i vam cantar amb una mica d'acompanyament. I un altre dia vaig portar llibreta i llapis i vam anar escrivint les lletres. Això darrer va ser més feixuc. Va durar dies. Vam veure que hi havia més trossos de text que mancaven que no pensàvem, paraules que no significaven res o que no sabíem què significaven: «¿Com és que un mariner s'enfila en un arbre —l'arbre mestre— si és dalt d'un vaixell?». I mirant un llibre vam saber que dels pals dels vaixells se'n diuen arbres i que «l'arbre mestre» era el pal major. Vam corregir les incorreccions evidents. Vam deduir alguna paraula que no significava res pel seu context. En algun cas, però, vam tirar pel dret i vam inventar. És el cas d'alguns títols de cançó i fins i tot d'alguns versos d'alguna cançó. Per exemple, a «Visca Tolon, visca Marsella» vam haver d'inventar els dos versos inicials —«Aquesta és la història d'un vaixell,/ d'uns mariners i d'un capità»— per tal de presentar la història i omplir els compassos inicials de la cançó.

Quan ho vam tenir tot ben escrit i pontificat ho vaig passar a màquina, i un dia, amb els textos, la guitarra i un magnetòfon, vam

fer la gravació. Això sí, la gran majoria sense deixar d'anar fent peces al taller. I allí van quedar les veus de Dolors Estrada i Conxita Cases, de les germanes Hermínia i Montserrat Ordeig, de Dolors Giravent, Maria Giravent, M. Àngels Giravent, Joaquina Cases, Carme Alongina... Devia ser cap a mitjan maig de 1974.

EL CANÇONER A BARCELONA. L'OBLIT

«I què en faràs ara del que hem gravat?», em van dir. Em vaig gravar el cap. «Ho hem de portar a gent que hi entengui, que es dediqui a la música popular, a veure què hi diuen». Havia sentit parlar del Sac de Cançons. Tenia l'adreça de Xesco Boix.

Un dia, a primers de juny, vaig baixar a Barcelona i m'hi vaig presentar. Va ser l'única vegada que vaig parlar amb Xesco Boix. Em va impressionar la seva personalitat, la seva franquesa. Jo li vaig parlar d'una cinta, d'uns textos i d'un poble rural, i ell em va parlar d'un cor destrossat i d'una noia esquiva. Ens vam separar com si fòssim amics de tota la vida i amb la promesa seva que faria arribar la cinta i les lletres a Jaume Arnella i el seu grup que es dedicaven a aquestes qüestions.

Va continuar la vida habitual del taller. Vam continuar cantant mentre treballàvem. Però ningú de Barcelona va posar-se en contacte amb nosaltres: «Segur que els de Barcelona ja deuen haver perdut la cinta i ja ni se'n recorden!».

EL CANÇONER SURT A LA LLUM

Quan l'agost de 1974 vaig marxar cap a Londres, em pensava que marxava de Sobremunt per unes setmanes. Però l'amor d'una dona i una feina fixa em van dur cap a Barcelona aquell mateix setembre. I ja no hi tornaria fins al 1977, quan la meua dona hi va venir per fer-hi de mestra.

Van passar els dies. La vida del taller va continuar. I quan ja ningú se'n recordava, per Sant Joan de 1975, un grup del Sac de Cançons va pujar a Sant Martí i va contactar amb el rector Jaume Carbonell per dir-li que havien conegut algú que..., que havia dit que... En Jaume els va posar en contacte amb la gent del taller i en successives vingudes a Sobremunt al llarg d'aquell any es van anar gravant i transcrivint les cançons amb les persones que sempre les havien cantat.

Finalment, pel juliol del 1976, el Sac de Cançons, en el seu Quadern de cançó núm. 3, publicava, en forma de capítol apart i amb una introducció explicativa, una dotzena de les cançons gravades. I, en una separata, un conjunt amb probablement totes les cançons.

El cançoner ha anat fent el seu camí. Aquest any ha complert vint-i-cinc anys. Jo us he parlat d'aquella part que coneixia, aquella en què el cançoner es va gestar. I us ho he explicat, si la memòria no em falla, tal com va passar. Voldria que fos com un homenatge a aquelles rialles i aquella companyonia, a aquelles veus que encara em sembla sentir enmig d'un suau brogit de taller i que m'arriben, perfectament audibles, des d'aquells anys de joventut.

APÈNDIX

Relació de cançons gravades a Sobremunt els anys 1974 i 1975:

«Les minyones de Barcelona», «El municipi de Barcelona», «El filador», «L'orinal», «A les portes de Betlem», «L'avi del Parc», «Bomba va!», «La nineta i el rector», «El testament de Donya Quitèria», «Confessió d'una monja», «A Palmerola», «El batlle de Sant Martí», «El lladre traïdor», «Visca Tolon, visca Marsella», «L'hostal del Roc», «La presó de França» (a la presó de Nàpols) i «A Santa Llúcia».

LES ALTRES TROBADES: MASSALFASSAR I ES CUBELLS

Com les batallades del campaner de Taüll, que, segons escriví Miquel Desclot i cantaren COSES i PRIMERA NOTA, marxaren a València en tartana i a Eivissa en barca, la iniciativa engegada a Sobremunt s'ha encomanat al País Valencià i les Pitiüses donant lloc al Cant al Ras (Massalfassar) i la seua germana bessona, la Cantada a sa Serena (Es Cubells).

La trobada massalfassina l'organitzen la Colla de Dimonis local i l'associació Tramús i ja porta tres edicions. Obri la festa un sopar popular que aplega vora tres-centes persones, assegudes en taules perpendiculars a l'escenari on romandran durant les actuacions. Després de ben sopar, i d'aclarir la gola amb vi moscatell, comença la desfilada de cantadors, entre els quals es troben afeccionats i professionals —membres de grups *folk* com URBÀLIA RURANA, AL TALL, LA ROMÀNTICA ALTERNATIVA DEL SALADAR, CARRAIXET, BENITERRÀNIA, cantadors d'estil, etc.

La cantada d'Es Cubells porta dues edicions i té una organització similar. El gran protagonista n'és el cant pagès en les seues dues variants: la cançó glossada i la cançó redoblada. Junt a l'església, en un mirador que s'aboca sobre una cala impossible, gent de la pagesia s'alterna igualment amb membres de formacions actuals —AIRES FORMENTERENCs, AL-MAYURCA i, de nou, URBÀLIA RURANA; no debades el seu cantant, Toni Torregrossa, és un dels majors impulsor d'ambdós encontres.

L'edició de 1999 del Cant al Ras i la Cantada a sa Serena ha estat ben especial: cantadors habituals de les dues trobades han compartit escenari a Massalfassar i Es Cubells, i així el públic valencià ha pogut conèixer el cant pagès de Vicent Marí i l'incomparable trempera de Margalida Roig, i l'eivissenc ha escoltat el cant d'estil pla i diàfan de Ricardo Menargues, en una experiència que de ben segur es repetirà en les properes edicions... «perquè no s'apagui l'aire» i perquè, de debò, s'hi gaudeix a bots i barrals, mai millor dit.

Margalida Roig, mestra eivissenca de la cançó glossada. Escubells, cantada a Sa Serena, 1999.

Ricardo Menargues, d'Alfàfar (l'Horta Sud), fixe a totes les edicions del cant al ras.